

ΑΝΑΨΗΛΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΑΥΤΗΣ

ΣΤΑ ΔΥΟ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ (Α' ΘΕΣ. ΚΑΙ Α' ΚΟΡ.)

- **Του Σωτήρη Δεσπότη**
Αναπληρωτή Καθηγητή Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

πως σημειώνει ο π. Γρηγόριος Παπαθωμάς, εάν η πρώτη χιλιετία του ιστορικού βίου της Εκκλησίας χαρακτηρίζεται από διενέξεις και ζητήματα κυρίως **χριστολογικά** (τα οποία αντιμετωπίστηκαν επιτυχώς από τις Οικουμενικές Συνόδους), σύνολη η δεύτερη χιλιετία ταλανίζεται και κυριαρχείται από

προβλήματα **εκκλησιολογικά** και μάλιστα χωρίς αυτά να έχουν επιλυθεί στοιχειωδώς. Στη Δύση, όπως τονίζει ο ίδιος ο Ποντίφηκας Βενέδικτος Ιστ', η διάκριση μεταξύ του Ιησού της Ιστορίας και του Χριστού του αποστολικού κηρύγματος είχε προεκτάσεις και στην αντιμετώπιση της Εκκλησίας. Είναι διάσημη η φράση του ρωμαιοκαθολικού εκσυγχρονιστή Alfred Loisy: ο ιησούς κήρυξε τη βασιλεία και ήλθε η Εκκλησία. Σε αυτή (τη φράση) μπορεί κάποιος να

διακρίνει την ειρωνεία και ταυτόχρονα τη θλίψη: αντί της έντονα προσδοκίας της βασιλείας του ιδίου του Θεού και του νέου μεταμορφωμένου από Αυτόν κόσμου, ήρθε κάτι διαφορετικό –και πόσο ποταπό: η Εκκλησία! Βεβαίως, όπως με ανάγλυφο αλλά και δηκτικό τρόπο στο πρόσφατο βιβλίο του, *Ist die Kirche noch zu retten?* (Μπορεί η Εκκλησία ακόμη να σωθεί;) αναδεικνύει ο γνωστός Hans Küng, με τον όρο Εκκλησία νοείται ένα οικοδόμημα με δομές εξουσιαστικές και απολυταρχικές. Αλλά και στην καθ' ημάς Ανατολή μετά την ανάδυση του εκκλησιολογικού Εθνοφυλετισμού τον 19^ο αι. η ευχαριστιακή (ως προς τον τρόπο) και εδαφική (ως προς την οργάνωση) «κατά τόπον» Εκκλησία (π.χ. της Κορίνθου, της Λυών), προσδιορίζεται πλέον από το έθνος ή το κράτος (π.χ. «**Σερβική** Εκκλησία της Γαλλίας»). Προηγείται δηλ. συνήθως ένας **επιθετικός προσδιορισμός**, ο οποίος επιχειρεί να οριοθετήσει την Εκκλησία. Αλλά και μεταφορικά λειτουργεί «επιθετικά» - διασπαστικά, αφού το από αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης είναι στις μητροπόλεις της υψηλίου να απαντά μια πλειάδα ορθοδόξων επισκόπων αντιστοιχών εθνικών Εκκλησιών (που ενίοτε κινούνται παράλληλα και ασύμπτωτα) με αρνητικό αντίκτυπο στη μαρτυρία της Ορθοδοξίας. Ένεκα ακριβώς της εθνοκοποίησης της Εκκλησίας και ο μέσος Νεοέλληνας την αντιλαμβάνεται απλώς ως κομμάτι της πολιτιστικής του κληρονομιάς (φολκλόρ). Συνήθως ισχυρίζεται ότι **παρακολούθησε** τη λειτουργία και όχι ότι **συμμετείχε** σ' ένα γεγονός (event), το οποίο ετυμολογικά και ουσιαστικά συνδέεται με τον λαό. Όταν αναφέρει ότι κοινωνήσε, εννοεί ότι ατομικά μετέλαβε τον καθγιασμένο άρτο και οίνο, αποχωρώντας κατόπιν «μόνος» από έναν χώρο που παρέχει απλώς «φάρμακα αθανασίας» (Ιγν., *Εφ.* 20.1.2) ή μάλλον εφόδια για τη μετά θάνατον ζωή. Γι' αυτό άλλωστε και η Εκκλησία είναι ο μόνος χώρος, όπου συνήθως δεν ρωτά ποτέ αρχίζει η ακολουθία αλλά ποτέ τελειώνει. Σπανίως *κοινωνεί* του ευαγγελικού λόγου που μεταγγίζεται στο πρώτο μέρος της Θείας Λειτουργίας μέσω (α) των ψαλμικών, προφητικών, αποστολικών και ευαγγελικών ακροαμάτων και επιπλέον (β) του Κηρύγματος και κυρίως του άλλου ως αδελφού, μέλους του ίδιου Σώματος.

Το ξέσπασμα μιας πολυεπίπεδης κρίσης στον ελλαδικό χώρο συνιστά μια μοναδική ευκαιρία για αναψηλάφηση και ανακάλυψη της έννοιας και της αποστολής της Εκκλησίας σε έναν μετανεωτερικό κόσμο όπου απουσιάζει η ελπίδα. Στο παρόν άρθρο θα επιχειρήσουμε να αναψηλαφήσουμε το μέγεθος *Εκκλησία* προσεγγίζοντας τα

δύο ίσως αρχαιότερα ντοκουμέντα του Χριστιανισμού: την Α' Θεσ. και κατεξοχήν την Α' Κορ. η οποία είναι εξαιρετικά επίκαιρη καθώς πραγματεύεται την κατεξοχήν παθολογία της Εκκλησίας: τη διάσπαση σε ομάδες/μερίδες. Η *Πρόθεση* της Επιστολής εστιάζεται στο 1, 10: *Παρακαλώ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἥτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ.* Κάποιοι Κορίνθιοι επικαλούμενοι την πνευματική τους γνώση που πιθανότατα συνδυαζόταν με όνομα-κοινωνική επιφάνεια και οικονομική ευμάρεια, αυτοχαρακτηρίζονται *δυνατοί* και τοποθετούν *εαυτούς και αλλήλους* «υπεράνω» των πολλών άλλων, *των μωρών και εξουθενημένων* που υποτιμώνται ως *ασθενείς*. Ο Παύλος (Π.), ο οποίος μετά την τραυματική εμπειρία της Αθήνας, επίσης έφθασε στην *αφνειό πόλη ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῶν* (2, 3), περιφέροντας στο σώμα του τα *στίγματα του Κυρίου* (Γαλ. 6, 17), όντας *ιδιώτης τῷ λόγῳ* (Β' Κορ. 11, 6) και εκφέροντας ένα κήρυγμα που δεν είχε ως αντικείμενό του έναν *θεῖο ἄνδρα* που διαθέτει σοφία, ρώμη, κύρος και ρητορεία αλλά έναν καταδικασμένο από το πολιτικό καθεστώς και εξευτελισμένο Εσταυρωμένο, δεν τους έπειθε όσο ο Απολλώ. Αυτός με την αλεξανδρινή του παιδεία και τη ρητορική του περί της Σοφίας (χωρίς να το θέλει μάλλον ο ίδιος) μαγνήτισε τους «δυνατούς» νεόπλουτους Κορίνθιους που στην πλειονότητά τους ήταν Έλληνες απελεύθεροι εθισμένοι στη δημιουργία μερίδων/κομμάτων. Το ενδιαφέρον τους εστιαζόταν στη *σωτηρία της ψυχής* και στην υποτίμηση του κορμιού (είτε μέσω της παράδοσής του στην πορνεία είτε μέσω της αποχής από το γάμο και τον ασκητισμό), αλλά και στα λεγόμενα εκστασιακά φαινόμενα που τους χορηγούσαν πλησμονή και βασιλεία (4, 8-13). Ιδιαίτερα η σωτηρία θεωρούνταν ότι εγκολπώνεται ατομικά και σακραμενταλιστικά, μέσω δηλ. της συμμετοχής στα Μυστήρια του Βαπτίσματος και της Ευχαριστίας, χωρίς να έχει προηγηθεί η μέριμνα ως έκφραση αγάπης για τον πεινασμένο αδελφό, ο οποίος ένεκα του γεγονότος ότι ήταν σκλάβος κατέφθανε στη Σύναξη μετά το δείπνο. Έχοντας επί τη βάση των ανωτέρω κατά νου την ανάγκη ανακάλυψης της Εκκλησίας αλλά και του γεγονότος ότι αυτή ήδη τον πρώτο αιώνα αντιμετώπιζε προβλήματα αντίστοιχα με τα σημερινά, θα εξετάσουμε τη σημασία της (α) στον προχριστιανικό κόσμο (Ελληνισμός-Ιουδαϊσμός) και (β) στις προμνημονευθείσες Επιστολές του Π..

Α. Ο ΟΡΟΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Σύμφωνα με το Λεξικό του Μπαμπινιώτη, ο όρος Εκκλησία παράγεται από το *ἐκκλητος* (<εκ+καλώ). Αποτελεί συνέπεια της κλήσης που απευθύνεται σε άτομα προκειμένου να εγκαταλείψουν τους τέσσερεις τοίχους της οικιακής θαλάσσης και «τον καναπέ» της ιδιωτίας και να επικοινωνήσουν ως πρόσωπα για να αντιμετωπίσουν διά του λόγου θέματα που αφορούν στη ζωή ή/και το θάνατο. Ειδικότερα η Εκκλησία του *Δήμου* της Αθήνας δήλωνε την κλήση των ελευθέρων πολιτών (των ανδρών που βρίσκονταν σε νόμιμη ηλικία έχοντας εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις) να συγκροτήσουν την *πόλη*, η οποία διακρίνει την πραγματικά ανθρώπινη *Κοινωνία* που δημιουργεί *πολιτισμό* (πρβλ. Παρθενώνας) από την αγέλη των ζώων αλλά και τις μαζικές συναθροίσεις της τυραννίας. Σε αυτήν την ύψιστη εκδήλωση της Δημοκρατίας αποκλείονταν, όμως, δημιουργικά μέλη-κύτταρα της πόλης που συνιστούσαν και την πλειονότητα των κατοίκων της: οι γυναίκες, οι μέτοικοι και οι δούλοι καθώς και όσοι είχαν διαπράξει αδικήματα (*άτιμοι*). Δεν γνωρίζω αν η Εκκλησία του Δήμου αποτυπώνει την αρμονία των σχέσεων και φανερώνει το *αληθώς υπάρχουν*, το θάνατο. Είναι όμως βέβαιον ότι ο Έλληνας με την αγιότητα με την οποία περιβάλλει την πόλη (αφού και το ιερατείο της είναι «δημόσιοι λειτουργοί») και την τιμή που αισθάνεται για

το γεγονός ότι είναι πολίτης, όντως φανερώνει ότι ο,τιδήποτε είναι ατομικό είναι θάνατος ενώ ό,τι είναι κοινωνία είναι ζωή.

Η ανωτέρω λειτουργία της Εκκλησίας παύει όταν καταλύεται η δημοκρατία. Το τραγικό είναι ότι σ' αυτό συνέβαλε η ίδια η Εκκλησία του Δήμου, η οποία έχοντας ως θεμέλιο της τον *κοινό άγραφο Νόμο* της φύσης και τις **ιδέες** της αιδούς και της δίκης που γεννούν τη σωφροσύνη και τη δικαιοσύνη, μετατράπηκε σε έρμαιο των δημαγωγών. Τον 1^ο αι. μ. Χ. η Εκκλησία μεταβάλλεται σε πεδίο επιβεβαίωσης των πολιτικών φρονημάτων και μάλιστα της πιστότητας προς τον πλανητάρχη Καίσαρα και τη θεά Ρώμη.

Στη σύναξη της ελληνιστικής κι ελληνορωμαϊκής Εκκλησίας του Δήμου δεσπόζουσα θέση κατέχει ο ύμνος, ο αίμος, η απόδοση τιμής στο πρόσωπο του μονάρχη αυτοκράτορα-Αυγούστου, ο οποίος συσχετίζεται με μια θεότητα (π.χ. ο Οκταβιανός με τον Απόλλωνα) και λατρεύεται ως «θεός», «σωτήρας» και «ευεργέτης» αφού κομίζει την Ειρήνη (Ραχ) και την Ομόνοια (πρβλ. Δ' Εκλογή Βιργιλίου). Ο Επιστάτης, που «ενσάρκωνε» την παρουσία του Καίσαρα, αναγίνωσκε στη Σύναξη τα λεγόμενα «βασιλικά προστάγματα», με τα οποία ο ηγεμόνας, απειλώντας ή επαινώντας, παραινούσε στην πιστή εφαρμογή των εντολών του. Ο λαός, ο οποίος δεν είχε πλέον δικαίωμα παρέμβασης, όπως συνέβαινε στις συνάξεις της κλασικής Εκκλησίας του Δήμου, περιοριζόταν σε αναφωνήσεις επιδοκι-

μασίας και τιμής προς τον μονάρχη και τη Ρώμη που προσφέροντας στις μάζες εφήμερο άρτο και θέαμα απομυζούσε την «ουσία» τους. Το συγκεκριμένο τυπικό της ελληνορωμαϊκής Εκκλησίας επηρέασε και τη λειτουργία της Συναγωγής (όπου εκεί βέβαια ως Κύριος λατρευόταν ο Γιαχβέ, ενώ κεντρική θέση κατείχε η ακρόαση κατεχοχίν της Τορά αλλά και των Προφητών) και εμμέσως ίσως και τη λατρεία των πρώτων χριστιανικών Συνάξεων. Χαρακτηριστική είναι η χωροταξική αλλαγή στην Αγορά των Αθηνών κατά τη ρωμαϊκή περίοδο: Τον 1^ο αι. μ. Χ. και μετά την οικοδόμηση της Αγοράς του Καίσαρα και του Αυγούστου (γνωστής σήμερα ως *ρωμαϊκής*), όπου μεταφέρθηκε η εμπορική δραστηριότητα, η αρχαία Αγορά, το λίκνο της φιλοσοφίας, της δημοκρατίας και της ρητορικής τέχνης, κυριολεκτικά κατακλύστηκε από τους *ευεργέτες* (Έλληνες της ανατολής και κατόπιν ρωμαίους) και τους ίδιους τους Αθηναίους με βωμούς, αγάλματα, τιμητικούς ανδριάντες, ιερά και άλλα οικοδομήματα. Στην ίδια την Ακρόπολη, ανατολικά του Παρθενώνα (και στον ίδιο άξονα με αυτόν), κτίστηκε κυκλικός ιονικός Ναός προς τιμήν της Ρώμης (dea Roma) και του Οκταβιανού Αυγούστου.

Βεβαίως η σύναξη της εκκλησίας κάθε πόλης είχε ακόμη και τον 1^ο αι. τη δυνατότητα να λαμβάνει αποφάσεις που αφορούσαν σε εσωτερικά της ζητήματα καθώς ο τοπικός πατριωτισμός ήταν ιδιαίτερα οξύς, όπως κι ο ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων. Αναφορά σε μια τέτοια σύναξη της εκκλησίας της Εφέσου διασώζεται από τον Λουκά στις Πράξεις (19, 32 κε.). Υποκινούμενοι οι Εφέσιοι από λίγους «συνδικαλιστές», οι οποίοι εκπροσωπούσαν τα συμφέροντα όσων κατασκεύαζαν κι εμπορεύονταν ασημένια αγάλματα της πολιούχου Αρτέμιδος που προορίζονταν για «φυλακτά» των προσκυνητών, συνάζονται στο χωρητικότητα 25.000 θεατών Θέατρο στην Άνω Πόλη κραυγάζοντας την υμνητική διακήρυξη *Μεγάλη η Άρτεμις των Εφεσίων*. Ο Έλληνας (στην παιδεία) και ιατρός Λουκάς, ανακαλώντας τη Βαβέλ, χαρακτηρίζει την μη έννομο σύναξη *συγκεχυμένη* αφού *οι πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἔνεκα συνελλύθεισαν*, και *ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον* (19, 32). Κάτι αντίστοιχο συνέβη στους Φιλίππους και στη Θεσσαλονίκη (Πρ. 16, 16-20. 17, 5) με υποκίνηση επίσης των εμπόρων του θρησκευτικού συναισθήματος αλλά και των Ιουδαίων. Η αντίθεση που προκαλείται στον ακροατή των Πρ. προς τη λειτουργία της χριστιανικής Εκκλησίας της Αντιόχειας και αυτής των Ιεροσολύμων στα κεφ. 10-15 είναι σαφής. Πα-

ρότι στην Αγία Πόλη προκλήθηκε *στάσις και ζήτησις οὐκ ὀλίγη τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρναβᾶ* από τους Ιουδαιοχριστιανούς που επέβαλαν τα μωσαϊκά ήθη στους εξ Εθνών πιστούς (15, 2), μετά από Σύνοδο και συνομιλία λαμβάνεται κοινή απόφαση: *Τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ* (15, 22). Η χριστιανική Εκκλησία σύμφωνα με τις Πρ. λειτουργεί *ὁμοθυμαδόν*, γεγονός που προκαλείται κατεχοχίν από το κοινό Άγιο Πνεῦμα που πνέει ανακαινιστικά στους ἐσχατοὺς και νεανίσκους παραδίδοντας μια καινούργια Τορά-Διαθήκη: *ἔδοξεν γὰρ τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ καὶ ἡμῖν* (15, 28. πρβλ. το γεγονός της Πεντηκοστής κεφ. 2. Ιωήλ 3, 1-5 Ο'). Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι η κάθε τοπική Εκκλησία (ιδίως αυτή της Αντιόχειας) είναι χαρισματική, πολυφυλετική και διαστρωματική: *Ἦσαν δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν ἐκκλησίαν, προφῆται καὶ διδάσκαλοι ὃ τε Βαρναβᾶς καὶ Συμεὼν ὁ καλούμενος Νίγερ [niger/νέγρος= σκοτεινός, μαύρος] καὶ Λούκιος ὁ Κυρηνναῖος, Μαναὴν τε Ἡρώδου τοῦ τετραάρχου σύντροφος καὶ Σαῦλος* (13, 1). Η ίδια Σύναξη λειτουργεί φυγόκεντρα: «χαριτώνει» τον Π. και τον σύντροφό του στην έξοδο τους προς τα ἔθνη (15, 40).

Με τον όρο *Εκκλησία* μετέφρασαν οι Ο' το εβραϊκό *qahal* (Δτ. 4, 10. 9, 10. 31, 30), καθώς υπάρχει συνήχηση μεταξύ των δύο λέξεων. Η σύναξη/συνάθροιση των Ιουδαίων κλήθηκε αρχικά στη σκληρή ἔρημο (όπου υπάρχει πλήρη απεξάρτηση από τα υλικά αγαθά αλλά και ὅ,τι προσφέρει η πόλις) με την πρωτοβουλία του Γιαχβέ (του Θεού των Πατέρων που παρέχει την ελευθερία και δωρεές) μετά την ἔξοδο από την Αίγυπτο της δουλείας. Ο *λαός* (ὅπως ονομάζεται πλέον το δωδεκάφυλο σε αντίθεση προς τα ἔθνη) *συνιστά βασιλείον ιεράτευμα* και συγκροτεί εκκλησία κατεχοχίν την ημέρα του Σαββάτου (*κλητὴ ἁγία* Ἐξ. 12, 16. Λευ. 23, 3. Αρ. 29, 1) με σκοπό κατεχοχίν τη λατρεία του Θεού των Πατέρων και την ακρόαση και επικύρωση της **Διαθήκης** που δεν συνιστά απλώς **Νόμο** του Γιαχβέ, αλλά χάρη, οδὸ ζωῆς και φως (πρβλ. τον μακροσκελή ὕμνο στα *δικαιώματα του Κυρίου* στον επονομαζόμενο *Ἄμωμο* Ψ. 118 Ο'). Χαρακτηριστική είναι η υπόμνηση του Δευτερονομιστή: *πρόσεχε σεαντῷ καὶ φύλαξον τὴν ψυχὴν σου σφόδρα μὴ ἐπιλάβῃ πάντας τοὺς λόγους οὓς ἑώρακασιν οἱ ὀφθαλμοί σου καὶ μὴ ἀποστήτωσαν ἀπὸ τῆς καρδίας σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου καὶ συμβιβάσεις τοὺς υἱούς σου καὶ τοὺς υἱούς τῶν υἱῶν σου ἡμέραν ἢν ἔσπιτε ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἐν Χωρῆβ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας ὅτε εἶπεν Κύριος πρὸς με «ἐκκλησίασον πρὸς με τὸν λαόν καὶ ἀκουσά-*

τωσαν τὰ ῥήματά μου ὅπως μάθωσιν φοβεῖσθαι με πάσας τὰς ἡμέρας ὡς αὐτοὶ ζῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοὺς υἱούς αὐτῶν διδάξωσιν» (Δτ. 4, 10. 9, 10. 10, 4 *ἡμέρα σύναξης*). Αξιοσημείωτος είναι στο 23, 1 κε. ο αποκλεισμός των ευνούχων και των νόθων (*mamzer*), αλλά και ο συσχετισμός στον Ιησὺ του *Ναυή* της εκκλησίας με τον ιερό Πόλεμο (20, 2), ο οποίος (συσχετισμός), σύμφωνα με τους W. Schmidt/G. Dellling, έχει πανάρχαιες ρίζες (Κρ. 20, 2. Α' Βασ. 17, 47). Γι' αυτό και αρχικά η εκκλησία ήταν «ανδρική» υπόθεση. Αργότερα, όμως, στον Ισραήλ συμπεριελήφθησαν και οι γυναίκες και τα παιδιά αλλά και όσοι ξένοι ασπάζονταν τον Ιουδαϊσμό. Απαραίτητη προϋπόθεση συμμετοχής σε αυτήν ήταν η τήρηση των κανόνων λατρευτικής καθαρότητας. Σημειωτέον, όμως, ότι ο εβραϊκός όρος *qahal* δεν συνδέεται μόνον με θρησκευτικούς σκοπούς (Ιεζ. 17, 17) και ούτε μόνον με τον Ισραήλ (Ιεζ. 27, 27. 32, 22. Ψ. 26, 5 Μασ. *σύναξη πονηρών*). Επιπλέον δεν αποδίδεται μόνον με τον όρο *Εκκλησία* αλλά ιδιαίτερα από τον Ιερατικό Κώδικα με τον όρο **Συναγωγή** (π.χ. Αρ. 16, 3. 20, 4. Δτ. 5, 22).

Συμφωνώ με την άποψη ότι ο όρος Εκκλησία χρησιμοποιήθηκε από τους Ελληνιστές Ιουδαίους των Ιεροσολύμων προκειμένου να διαφοροποιηθούν από τον «κατὰ σάρκα Ισραήλ» και τη Συναγωγή του η οποία είχε ως πυρήνα της την Τορά. Αναπτύχθηκε η αυτοσυνειδησία ότι είναι ο αληθινός εσχατολογικός Ισραήλ που υπερβαίνει το Σινά και βιώνει την *Καινή Διαθήκη* μέσω της Ευχαριστίας ως πρόληψης της Βασιλείας και ανάμνησης του σωτηριώδους Πάθους και της Ανάστασης του Ιησού. Γι' αυτό και αυτοαποκαλούνται *ἄγιοι, κλητοί, εκλεκτοί*. Αυτός ο Ισραήλ καθοδηγείται από τους Δώδεκα που επέλεξε προσωπικά και ονομαστικά ο Ιησούς. Αυτοί μαζί με τον ερχόμενο Υἱό του Ανθρώπου θα κρίνουν (με την έννοια της δίκης αλλά και της εξουσίας γενικότερα) το Δωδεκάφυλο (Λκ. 22, 30//Μτ. 19, 28). Ο Πέτρος ως εκπρόσωπος των Δώδεκα μετά την Ομολογία *Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, δέχεται ἀπὸ τον Ιησὺ τον Μακαρισμὸ (μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς) καὶ τὴ Διακήρυξι: Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Δώσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δέσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς* (Μτ. 16, 16-19. πρβλ. στυλοὶ της Εκκλησίας Γαλ. 2, 9). Σύμφωνα κατεχοχίν με τους Ελληνιστές και τον Παῦλο, σε αυτόν τον εσχατολογικό Ισραήλ που αποκαλεί τον Θεὸ Πατέρα και εύχεται

να ἔλθει η Βασιλεία Του μπορούν να συμμετέχουν και τα ἔθνη χωρίς να γίνουν Ιουδαῖοι μέσω της περιτομῆς, της σχολαστικής τήρησης του Σαββάτου και της διάκρισης των τροφῶν σε καθαρῆς (κοσέρ) και ακάθαρτες.

B. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

Στα δύο αρχαιότερα ντοκουμέντα του Χριστιανισμού που προέρχονται από τον νεότερο Απόστολο, τον Παῦλο παρατηρούμε τα εξής όσον αφορά στη χρήση της έννοιας και του όρου Εκκλησία:

● Στην Εισαγωγή της Α' Θεσ. (50 μ.Χ.), της Γαλ. (όπου ο όρος χρησιμοποιείται σε πληθυντικό καθώς πρόκειται για συνάξεις μιας επαρχίας/περιφέρειας) αλλά κυρίως της Α' Κορ. (55 μ.Χ.), η Εκκλησία προσδιορίζει την τοπική Σύναξη των χριστιανῶν της συγκεκριμένης πόλης που δεν έχει ως πυρήνα της τον οἶκο μόνον ως τόπο συνάντησης αλλά και ως τρόπο συνύπαρξης αδελφῶν γύρω από ένα κοινό τραπέζι, που συνιστά στην Ανατολή την ὑψίστη εκδήλωση της φιλίας. Συνεπῶς, ὅπως ορθά σημειώνει ο Wolter, *η θεμελιώδης σημασία*

που είχε η ευχαριστιακή σύναξη για την πρώτη χριστιανιστική εκδήλωση προπαντός στο γεγονός ότι η λέξη «ἐκκλησία», η οποία μέχρι τότε και εκτός του πλαισίου της χριστιανικής γραμματείας, αναφερόταν πάντοτε και αποκλειστικά σε μια **περιορισμένη χρονικά** «συνέλευση», μπόρεσε στον πρώιμο χριστιανισμό (και μονάχα σ' αυτόν) να ορίσει **μεμιάς μια συγκεκριμένη ομάδα** (Γαλ. 1, 13. 22-23. Φιλ. 3, 9). Αυτή η Σύναξη, που ονομάζεται με ένα πολιτικό όρο, σε αντίθεση προς τους θιάσους και τα κολλέγια, έχει δημόσιο και μάλιστα **αποκλειστικό χαρακτήρα** και αντικατοπτρίζει στο συγκεκριμένο χώρο όπου εντοπίζεται μια **εναλλακτική** «εκκλησία του Δήμου» που οργανώνεται βάσει της αρχής της αντεστραμμένης πυραμίδας: αντί δηλ. της εξουσιαστικής Ιεραρχίας, προτάσσεται η Διακονία προς τον άλλον, όπως προγραμματικά διακήρυξε ο Ιησούς στον κύκλο των Δώδεκα όταν καθ' οδόν προς το Πάθος και την Ανάσταση ξέσπασε ανάμεσά τους η έριδα περί των πρωτείων: *οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχουσιν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. οὐχ οὕτως δὲ ἐστὶν ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὅς ἂν θέλῃ μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὅς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται πάντων δοῦλος· καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ Ἄνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντι πολλῶν* (Μκ. 10, 42-45 κ. παρ.). **Οι πρώτοι Χριστιανοί δεν εκκλησιάζονται απλώς**, ἔστω κι αν στο Α' Κορ. 11, 18 ο Π. ακολουθώντας την τρέχουσα ορολογία σημειώνει *συνερχομένων ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ*. Η πρώτη Κοινότητα **εἶναι η Εκκλησία**, η Κοινότητα των Εσχάτων, η οποία αναμένοντας την Παρουσία του Κυρίου της από τον ουρανό (σε αντίθεση προς τους εθνικούς συμπολίτες που ανέμεναν την Παρουσία του Κυρίου Καίσαρα ανεγείροντας αψίδες θριάμβου), **δεν θρησκευει απλώς**. Βιώνει ένα εντελώς καινού πολίτευμα (Φιλ. 3, 20), μια διαφορετική *Ειρήνη* από τη ρωμαϊκή παγκοσμιοποιημένη Pax που επιβάλλεται με τη χρήση σωματικής και ψυχικής βίας και επιβιώνει κατά βάση από τη φορολογία και την εκμετάλλευση των μαζών. Χαρακτηριστική είναι εν προκειμένω η πολεμική εναντίον των «ευαγγελίων» της ρωμαϊκής προπαγάνδας από τον Παύλο (Π.) στο Α' Θεσ. 5, 3: *ὅταν λέγωσιν· «εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια», τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὀλεθρος ὥσπερ ἡ ὥδιον τῆ ἐν γαστρὶ ἐχούση, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃσιν* (πρβλ. πολεμική εναντίον των ψευδοπροφητών. Μιχ. 3, 5. Ιερ. 6, 14. Ιεζ. 13, 10).

● Ταυτόχρονα με τον όρο Εκκλησία δηλώνεται η **συνέχεια της Εκκλησίας με τον Ισραήλ**. Αυτή

(η συνέχεια) υπογραμμίζεται και με τον χαρακτηρισμό ἅγιος για τα μέλη της Εκκλησίας ήδη στην Εισαγωγή της Α' Κορ. (1, 2), παρότι τα συγκεκριμένα πρόσωπα παρουσιάζουν αδυναμίες σαρκικές και άλλες. Επίσης είναι εμφανής κατεξοχήν στο κεφ. 10, με το οποίο ο Π. επιχειρηματολογεί εναντίον της βρώσεως ειδωλοθύτων στον ειδωλολατρικό ναό ως εξής: *Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλῃν ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον* (10, 1). Ο αρχαίος Ισραήλ της Εξόδου αποτελούνταν από τους πατέρες μας ενώ και στην παλαιοδιαθηκική του διάσταση ο λαός τροφοδοτούνταν από τον Ι. Χριστό που συμβολίζεται με την πέτρα. Αλλά και στο 14, 21-23 (= Ησ. 28, 11) η Εκκλησία ταυτίζεται με τον λαό του Θεού. Ἐστὼ κι αν στο Α' Θεσ. 2, 14-16 ο Π. (προφανώς ἔνεκα του διωγμοῦ του από τις Συναγωγές των ελληνικών πόλεων περιλαμβανομένης και της Κορίνθου) στρέφεται εναντίον των συμφυλετών του που στο Α' Κορ. 10, 16 ονομάζονται *Ισραὴλ κατὰ σάρκα*, στα Ρωμ. 9-11, αντιμετωπίζοντας εκείνους τους εθνοχριστιανούς που συμπεριφέρονταν με αλαζονεία απέναντι στους Ιουδαίοχριστιανούς «συντηρητικούς» που δεν ἔτρωγαν ακάθαρτο κρέας αλλά και οἶνο (μιμούμενοι τους Ναζιραίους), χρησιμοποιεί την εικόνα του μπολιάσματος: τα ἔθνη συνιστούν τα κλαδιά της αγριελιάς που μπολιάστηκαν στη θέση των αποκοπέντων κλάδων της ἡμερης/καλλιέλαιης.

Το συγκεκριμένο δέντρο θεωρείται το πλέον πολύτιμο στην Ανατολή καθώς ο καρπός του χρησιμοποιείται για τροφή, θεραπεία/επούλωση, φωτισμό (στον οἶκο, τη Συναγωγή, το Ναό) αλλά και για τη χρήση του Μεσσία. Στο τέλος, σύμφωνα με το μυστηριώδες σχέδιο του Θεού θα σωθεί και ο Ισραήλ *ὧν (α) ἡ υἱοθεσία καὶ (β) ἡ δόξα καὶ (γ) αἱ διαθήκαι καὶ (δ) ἡ νομοθεσία καὶ (ε) ἡ λατρεία καὶ (στ)*

αἱ ἐπαγγελίαι, (ζ) ὧν οἱ Πατέρες καὶ ἐξ ὧν (η) ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμὴν. (9, 4-5): *Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο, ἵνα μὴ ᾔτε [πιαρ] ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ὅτι πῶρως ἀπὸ μέρους τῶ Ισραὴλ γέγονεν ἄχρι οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ καὶ οὕτως πᾶς Ισραὴλ σωθήσεται* (11, 25-26).

● Τα ειδολογικά στοιχεία που διαφοροποιούν την Εκκλησία από τη Συναγωγή είναι τα εξής: (α) η μοναδική χριστιανική Βάπτισμα, η οποία σύμφωνα με το Α' Κορ. 10, 1 προτυπώνεται με τη διάβαση της Ερυθράς θαλάσσης. Δι' αυτής κάποιος γίνεται σύμφυτος της Σταύρωσης και κοινωνός της Αναστάσεως (Ρωμ. 6). Αυτό το μυστήριο δεν έχει αντίστοιχο στον Ισραήλ. Από τον Π. παραλληλίζεται με τη «θυσία της περιτομής» (Κολ. 2, 11). (β) Η κοινωνία της τοπικής Εκκλησίας πραγματώνεται με την Ευχαριστία και την μετάληψη του κοινού ἄρτου και του κοινού ποτηρίου. Αυτό το σημείο θα αναπτυχθεί κατωτέρω. (γ) Επίσης η αγιότητα στο χώρο της χριστιανικής Εκκλησίας δεν κατανοείται ως αποχή από ὅτι ακάθαρτο. Απαντώντας στο ερώτημα των Κορίνθιων εἴναι καλὸν να μην ἔχουν γενετήσιες σχέσεις με το ἕτερον ἄπιστο ἡμισυ, ο Π. ὄχι μόνον τους αποτρέπει από τον «λευκὸ γάμο», αλλά τους προτρέπει να *συνέρχονται με το ἐπιχείρημα: ἡγίασαι γὰρ ὁ ἀνήρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ καὶ ἡγίασαι ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀδελφῷ· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστιν, νῦν δὲ ἅγια ἐστίν. τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;* (Α' Κορ. 7, 16). Επίσης οι Κορίνθιοι δεν διατρέχουν να «μολυνθῶν» από τα «ἀκάθαρτα» κρέατα (ιερόθυτα/ειδωλόθυτα) που πωλούνταν τότε στο μάκελλον (= κρεοπωλεῖο. Α' Κορ. 8, 1).

● Το Βάπτισμα προϋποθέτει την **κλήση** που συνιστούσε τον συνδετικό κρίκο όλων των μελών της Εκκλησίας (των Ιουδαίων και των εθνικών). Όλοι δηλ. ἄκουσαν το Κήρυγμα του Ευαγγελίου από κάποιον ἀπόστολο/ μάρτυρα και ανταποκρίθηκαν σε αυτό, παρότι δεν είχε ως αντικείμενό του απλώς τη Σοφία ἢ το Λόγο αλλά ἕναν κατά κόσμον εξευτελισμένο Εσταυρωμένο, ο οποίος ὅμως διὰ της Ἀναστάσεως Του εκ νεκρῶν δοξάσθηκε ως Κύριος των πάντων. Ἀς σημειωθεί ὅτι οἱ ἅγιοι της Πρώτης Εκκλησίας δεν είχαν γεννηθεῖ ἀλλά είχαν γίνε/βαπτιστεῖ χριστιανοί. Θεωρῶ ὅτι ακριβῶς ἡ πρώτη Κοινότητα ονομάστηκε *Εκκλησία* ὄχι απλῶς διότι ἦταν τεχνικός ὅρος για τις πολιτικές συνάξεις ἢ αυτές των Ιουδαίων, ἀλλά διότι ετυμολογικά συνδέεται με το προμνημονευθέν γεγονός στο οποίο ἰδίως ο Ἀπόστολος των Ἐθνῶν δίνει εξαιρετική

έμφαση. Αυτή η θέση τεκμηριώνεται με το Προοίμιο της Α' Κορ.: *Παῦλος κλητὸς ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ διὰ θελήματος θεοῦ [...] ἡγιασμένοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοὶ ἅγιοι, σὺν πᾶσιν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν παντὶ τόπῳ* (1, 1-3). Ο ἴδιος ο Π. εξαίρει το γεγονός ὅτι εἶναι **κλητὸς ἀπόστολος** καθώς και ο ἴδιος βίωσε το γνωστὸ συγκλονιστικὸ (γι' αὐτὸν) ὄραμα της Δαμασκῆς ἀλλά και ἔλαβε τὴν εξουσιοδοτη-αποστολή να απευθύνει τὴν κλήση, τὴν υπακοή της πίστεως σε ἄλλους και ἰδίως στα ἔθνη. Βάσει αὐτῆς τῆς κλήσεως και τῆς ἐλεύθερης κατάφασης προς τὸ Ευαγγέλιο οἱ πιστοὶ πραγματοποιήσαν (α) ἔξοδο *εκ* του χώρου του σκοτους και τῆς ἀγνοίας, του διαβόλου και του θανάτου προκειμένου (β) να περιπατήσουν σε ἕνα χώρο φωτός, ζωῆς και ἀνάστασης. Αυτό το γεγονός δεν συνδυάζεται ὅμως με ναρκισσισμό και αυτάρκεια ἀλλά με το διαρκές πάθος για να επιτευχθεῖ ἡ λύτρωση/σωτηρία του ἄλλου. Μάλιστα ο Π., ἔχοντας βιώσει αὐτὸ το συγκλονιστικὸ *Πάσχα* (= *πέρασμα*) ὡς μια ἀναγέννηση, δίνει μεγαλύτερη ἔμφαση στο γεγονός του ευαγγελισμοῦ των ἐθνῶν παρά σε αὐτὸ τῆς τέλεσης Μυστηρίων. Και στις Ἐπιστολές της Αἰχμαλωσίας, ὅπου ἐπίσης αντιμετωπίζεται ἡ διάσπαση, ἐνῶ θα ἀνέμενε ο ακροατὴς των κειμένων να τονίζεται με προτροπές και παραινήσεις ἡ συχνὴ τέλεση τῆς Ευχαριστίας, ἀνακαλεῖται στη μνήμη με μεγάλη ἔμφαση και τὸ σχῆμα πάλαι-νυν το γεγονός τῆς κλήσεως και τῆς Βάπτισμας που τὴν ἐπισφράγισε.

● Ὅπως ἀποδεικνύεται με τὸ Προοίμιο τῆς Α' Κορ. οἱ ἅγιοι δεν εἶναι μόνον κλητοί. Δεν ἔχουν βιώσει δηλ. μόνον μια συνταρακτικὴ για τὴ ζωὴ τους πρόσκληση και ἀνταπόκριση-μεταστροφή (μετάνοια) που σήμανε, ὅμως, μια καινὴ δημιουργία και ὄχι μια απλῶς ἠθικὴ ἀλλαγὴ. Ταυτόχρονα εἶναι αὐτοὶ που διαρκῶς *ἐπικαλοῦνται* τὸ ὄνομα του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκπληρώνοντας τὴν προφητεία του Ἰωὴλ 3 (Ο'). Σε αὐτὴν γίνεται λόγος για ευαγγελιζομένους και για πνευματικὲς εσχατολογικὲς ἐμπειρίες που ἔχουν ἄνδρες **και** γυναῖκες, νέοι και πρεσβύτες που συγκροτοῦν τὸ λαὸ του Θεοῦ και σώζονται ἀπὸ τὴν εσχατολογικὴ λαίλαπα. Σύμφωνα με τὸν Dunn, ἡ συγκεκριμένη προφητεία ἦταν για τὴν πρωτοχριστιανικὴ Κοινότητα ὅτι ο *Ἀββακούμ* για τὴν Κοινότητα του Κουμράν. Αὐτὸ συμβαίνει διότι σε αὐτὴν ἡ ἐπίκληση συνδέεται με τὴν παρουσία του Πνεύματος, τὸ ὁποῖο στην Εκκλησία (α) ενεργεῖ στο μοναδικὸ χριστιανικὸ Βάπτισμα και (β) τὴν καρποφορία των χαρισμάτων με κορυφαίον τὴν ἀγάπη.

Ἐνῶ στη Συναγωγή ὡς Κύριος (Γιαχβέ) λα-

τρευόταν ο ένας και μοναδικός Θεός και στις εθνικές Εκκλησίες ο Καίσαρας, στην Εκκλησία έτσι ονομάζεται ο Ι. Χριστός, ο οποίος, όπως αποδεικνύεται από κραυγή *Μαράνα Θα* στον επίλογο της Α' Κορ., αναμένεται να επανέλθει. Επίσης ο Θεός εν Αγίω Πνεύματι στη χριστιανική Εκκλησία δεν προσφωνείται ως βασιλεύς αλλά ως **Πατέρας-Αββάς**, διότι έχει Υίο και κατά χάριν υιούς και θυγατέρες που συγκροτούν την καινή οικογένεια όσων των επικαλούνται, την *Εκκλησία*. Επί τη βάση των ανωτέρω μπορεί να κατανοήσει κάποιος γιατί στο αρχαιότερο ντοκουμέντο του Χριστιανισμού που γράφεται στην Κόρινθο το 50 μ. Χ. ο Π. απευθύνεται στην *Εκκλησία των Θεσσαλονικέων εν θεῷ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ* (1, 1). Τα δύο αυτά στοιχεία (η πατρότητα του Θεού και η κυριότητα του Ιησού) συνιστούν τα νεύρα της Εκκλησίας και ταυτόχρονα το ζωτικό πεδίο στο οποίο αυτή ζει και κινείται. Βεβαίως ενώ ο Ιωήλ εξαίρει τη Σιών ως χώρα πραγματοποίησης της επίκλησης και της σωτηρίας, ο Π. υπογραμμίζει το γεγονός ότι **σε κάθε τόπο** της ρωμαϊκής Οικουμένης αναπέμπεται η Επίκληση. Αυτή (η Επίκληση) δεν συνδυάζεται κατεξοχήν με την ικεσία (όπως συνέβαινε στον εθνικό κόσμο) αλλά με την Ευχαριστία διότι η Βασιλεία είναι ήδη γεγονός.

● Η επίκληση-ευχαριστία ενός Θεού Πατέρα και

ενός Εσταυρωμένου ως Κυρίου συγκροτούν έναν **καινό** λαό με ιδιόζουσα πολιτεία-πολίτευμα, ένα τρίτο γένος που ανεξάρτητα από την καταγωγή, το στάτους ή το φύλο, βιώνει μια *εναλλακτική* Βασιλεία όπου (όπως ήδη σημειώθηκε) εφαρμόζεται η *αντεστραμμένη πυραμίδα*. Σημειώνει και πάλι ο Wolter σχετικά με την **εξισωτική αμοιβαιότητα** που ισχύει στην Εκκλησία: *βασίζεται από γλωσσική άποψη, στις παύλειες επιστολές όπως και γενικά στην Καινή Διαθήκη, στις φαινομενικά αθώες αλληλοπαθείς αντωνυμίες «ἀλλήλων, ἀλλήλοις ἢ ἀλλήλους».* Συνήθως μεταφράζεται ως «μεταξύ τους», και είναι άξιο προσοχής ότι απαντά σε πλήθος ηθικών παραγγελμάτων: «τῆ φιλαδελφία **εις ἀλλήλους** φιλόστοργοι, τῆ τιμῆ ἀλλήλους προηγούμενοι» (Ρωμ. 12, 10), «προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους» (Ρωμ. 15, 7)· «δουλεύετε ἀλλήλοις» (Γαλ. 5, 13)· «ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε» (Γαλ. 6, 2) κ.τ.λ. *Οι ηθικές εντολές που περιέχουν την εν λόγω αντωνυμία ισχύουν πάντοτε και για τα δύο μέρη. Ο Παῦλος τις θεωρεί συμμετρικές, και μάλιστα με τρόπο που και οι δύο πλευρές βρίσκονται ενώπιον μίας και της αυτής αξίωσης. [...] Αυτή η ιδιαιτερότητα των ηθικών εντολών δεν είναι κάτι καινούργιο διότι απαντά ήδη στο ελληνιστικό περιβάλλον του πρώιμου Χριστιανισμού. Στον Χριστιανισμό, όμως, περιορίζεται σε δύο πλαίσια εφαρμογής, τα οποία οριοθετούνται με σαφήνεια: στην **οικογενειακή ηθική** (εδώ έχουμε πάντοτε σχέση μεταξύ αδελφών) και **την ηθική της φιλίας**, δηλαδή σε όσα οφείλουν να κάνουν οι φίλοι ο ένας για τον άλλο. Συνεπώς ως συστατικό ηθικών εντολών, αυτή η αντωνυμία χρησιμοποιείται πάντοτε μονάχα εκεί όπου το ζήτημα είναι η διαδραστική σχέση προσώπων με ίδια καταστατική θέση, δηλ. όπου πρόκειται για σχέσεις μεταξύ ίσων. Έτσι η χρήση τῆς συγκεκριμένης αντωνυμίας στα ηθικά παραγγέλματα της Καινῆς Διαθήκης συνεπάγεται μια πολύ συγκεκριμένη εκκλησιολογική θέση: το γεγονός ότι η πίστη στον Ἰησοῦ και η βάπτισμα στο Ὄνομά Του καθιστά τους πλέον διαφορετικούς ανθρώπους αδελφούς και φίλους. Σε ό,τι αφορά τη διαφορά μεταξύ Ἰουδαίων και μη Ἰουδαίων, αυτή η θέση θεμελιώνεται στην *παύλεια διδασκαλία περί της δικαίωσης*. Συνεπώς όλα τα μέλη της Εκκλησίας μαζί (εξοστρακισμένα ίσως ένεκα των πιστεύω τους από τη σαρκική τους οικογένεια ή/και την πνευματική, την Συναγωγή) συγκροτούν μια νέα Οικογένεια επικαλούμενοι τον Θεό ως Πατέρα τους, τον Υίο Του ως Κύριο και τον άλλο (ανεξάρτητα «φυσικού» διαχωρισμού/προσδιορισμού) ως αδελφό. Καθένας ανεξάρτητα φύλου, φυλής ή θρησκείας έχει πρόσβαση στην κοινή τράπεζα/το κοινό ποτήρι και τη*

ζωή που απορρέει από αυτήν αλλά ποτέ μόνος: σε διαδραστικότητα προς τον άλλον που θεωρείται **αδελφός**. Στο Α' Κορ. 11, 30 ο Π. επισημαίνει ότι πολλοί/ικανοί πεθαίνουν/κοιμούνται όχι διότι περιπίπτουν στα γνωστά σήμερα ως *θανάσιμα αμαρτήματα* (παρότι όπως αποδεικνύεται από τα προηγούμενα κεφάλαια η πορνεία ήταν διαδεδομένη), αλλά διότι κοινωνούν του άρτου και του οίνου χωρίς να έχουν προηγουμένως κοινωνήσει της απλής αλλά ουσιαστικής ανάγκης του πλησίον για τροφή (*ἄρτον ἐπιούσιον*). Και στην Αποκ. 2 ως κατεχοχὴν πτώση δε θεωρείται κάποιο «σεξουαλικό» ατόπημα του αγγέλου της Εκκλησίας της Εφέσου αλλά η απώλεια της «πρώτης» αγάπης και προς τον Θεό και τους συνανθρώπους (2, 4).

● Από τον τίτλο της αρχαιότερης Εκκλησία *των Θεσσαλονικέων εν θεῷ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ* (1, 1) συνάγεται το συμπέρασμα ότι η Εκκλησία, ενώ δεν περιορίζεται χρονικά, αφού μάλιστα θα επιβιώσει των τελικών Εσχάτων, εκκεντρίζεται στον τόπο που παροικεί. Σημειώτερον ότι η συγκεκριμένη Εκκλησία αποτελούνταν από πολλές κατ' Οἶκον Συνάξεις, ενώ και ο όρος *Θεσσαλονικεὶς* χρησιμοποιούνταν για κατοίκους της πόλης που, όμως, είχαν διαφορετική εθν(ο)ική καταγωγή. Και στον Πρόλογο της Α' Κορ. ο Π. απευθύνεται στην *ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῆ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ* (1, 2). Προφανώς οι πολλές κατ' Οἶκον Εκκλησίες στην Κόρινθο ενίοτε συνάζονταν σε μία Βασιλική ή στην ύπαιθρο. Βεβαίως στην ίδια επιστολή ο Π. επιβάλλει στο κεφ. 11 το *κάλυμμα* στις προφητεύουσες *Εκκλησιάζουσες* αλλά και στο κεφ. 14 τη σιωπή με το επιχείρημα ότι *ἡμεῖς τοιαύτην συνίδειαν οὐκ ἔχομεν οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ* (11, 16), αφού αισθάνεται ότι παρερμηνεύεται το κήρυγμα περί της χριστιανικής ελευθερίας και παραμορφώνεται η εικόνα και το μήνυμα της Εκκλησίας προς τους έξω. Όπως, όμως, ενώ κατηγορεί την απολυτοποίηση της ανθρώπινης σοφίας και ρητορείας, γινόμενος *τοῖς Ἑλλῆσιν Ἑλλῆν* (Α' Κορ. 9, 20) χρησιμοποιεί τους κανόνες της ρητορικής για να εκπέμψει το μήνυμά του, έτσι στην ίδια την επιστολή αποδεικνύεται ότι το τυπικό της χριστιανικής Λατρείας ακολουθούσε τη διάταξη του ελληνικού Συμποσίου. Αποδεικνύεται συνεπώς ότι η Εκκλησία προσλαμβάνει και μεταμορφώνει τα τοπικά ήθη και έθη, όπως ακριβώς και το Πνεῦμα κατά την Πεντηκοστή ευαγγελίζεται *τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἐκάστου ἐν ᾗ ἐγεννήθη* (Πρ. 2, 8). Δεν πρόκειται δηλ. για μια Διασπορά που έχει στραμμένα τα βλέμματά της προς ένα κέντρο (το *ἄγιον Ὅρος* της Σιών), αλλά για μια **Εγκατασπο-**

ρά που (όπως θ' αποδειχθεί) επί τη βάση της ποιικιλίας των χαρισμάτων του Πνεύματος συνιστά η ίδια «στον κόσμο» της ένα Ναό, όπου αναφέρεται η λογική λατρεία και εξακτινώνεται προς τους έξω το φως της θεϊκής παρουσίας. Με αυτόν τον τρόπο δεν μεταβάλλεται σε γκέτο αλλά όπως πολύ χαρακτηριστικά δηλώνει και η βυζαντινή Εικόνα της Πεντηκοστής (στην οποία όμως δεν ιστορούνται «εκπρόσωποι» των γυναικών μαθητριών) συγκροτεί έναν ανοικτό κύκλο. Σε αυτόν συγκαταλέγονται εν δυνάμει και όσοι (όπως ο Π. την στιγμή της Επιφοίτησης) αν και είναι «διώκτες» της αλήθειας πεινάνε και διψάνε για δικαιοσύνη (Μτ. 5, 8). Επιπλέον η Εκκλησία δεν συγκροτεί «κράτος εν κράτει», όπως συνέβαινε σε ιουδαϊκές παροικίες μεγαλουπόλεων (π.χ. αυτή της Αλεξάνδρειας), αφού ο Μεσσίας της δεν ανταποκρίνεται στα κοσμικά ιδεώδη του «μαρμαρωμένου» βασιλιά αλλά και τα μέλη της δεν τα συνδέει η «εθνική» ταυτότητα και η ιθαγένεια. Το γεγονός ότι η Εκκλησία δεν απορτίζει γκέτο αποδεικνύεται από όσα αναφέρει ο Π. στο Α' Κορ. 5 όπου, διευκρινίζοντας όσα ανέφερε σε προηγούμενη επιστολή που χάθηκε, σημειώνει: *σας έγγραφα να μη συναναστρέφεσθε με ανήθικους. Και όχι βεβαίως τους ανήθικους τούτου του κόσμου [...] διότι θα έπρεπε να βγείτε από τον κόσμο. Αλλά μ' αυτά που σας έγγραφα εννοούσα να μη συναναστρέφεστε εάν κανείς, ενώ ονομάζεται αδελφός, είναι ανήθικος. [...] Με τέτοιο άνθρωπο ούτε να συνιρώγετε. Τι δουλειά έχω να κρίνω τους έξω από την Εκκλησία;* (στ. 9-13). Στο κεφ. 14 μάλιστα **προϋποτίθεται η είσοδος απίστων** στην Σύναξη (στ. 23) οι οποίοι αξίζουν να κατανοήσουν το μήνυμα της προφητείας στη «γλώσσα» τους ώστε ν' αποκαλυφθούν τα κρυφά της καρδιάς τους και τελικά να προσκυνήσουν τον αληθινό Κύριο *απαγγέλλοντας «ὄντως ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν ἔστιν»* (14, 25). Φυσικά η οικοδομή των εκτός προϋποθέτει τη συμφωνία και επικοινωνία εντός της Εκκλησίας. Γι' αυτό και ο Π. προηγουμένως τονίζει πόσο σημαντικό είναι ο ιδιώτης, ο «λαϊκός» αδελφός, να κατανοεί και να επιβεβαιώνει όσα ακούει από τους προφητεύοντες απαντώντας συνειδητά με το *Αμήν*. Όταν ασκείται κάποιος στους κόλπους μιας αδελφότητας να θυσιάζει την ατομική του απόλαυση χάριν του *ἄλλου* και δεν λειτουργείται απλώς για να βιώσει προσωπικές εκστατικές εμπειρίες, τότε την ίδια λειτουργία θα επιτελέσει και μετά τη θεία Λειτουργία. Σημειώτερον ότι η αρχέγονη Ευχαριστία δεν είχε Δί' ευχών αλλά απόλυση προκειμένου οι συμμετέχοντες να μεταγγίσουν τα αγαθά της Χάριτος και Ειρήνης και στο περιβάλλον τους.

● Εκτός του υπερχρονικού χαρακτήρα της αργένης Εκκλησίας που καταφάσκει, όμως, την τοπική *ιδιοπροσωπία*, ήδη στην Α' Κορ. ο όρος Εκκλησία χρησιμοποιείται με υπερτοπικό/οικουμενικό χαρακτήρα.

Η Εκκλησία των Θεσσαλονικέων «εντοπίζεται» εν θεῷ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ (1, 1). Το συγκεκριμένο ἐν σημαίνει ἴσως ταυτόχρονα και Εκείνους που συγκροτούν την Εκκλησία αλλά και τον χώρο που απολαμβάνει φυσικά ἐν Χριστῷ. Δεν είναι η Εκκλησία του δήμου αλλά τοῦ Θεοῦ ἐν Κορίνθῳ αυτή που γίνεται αποδέκτης της παύλειας επιστολής. Ἴδη στις πρώτες γραμμές της επιστολής καταπολεμείται η πολυδιάσπαση που είναι «λογική» για ένα δήμο αλλά όχι για τον λαό του ενός Θεοῦ (και μάλιστα Πατέρα) και ενός Κυρίου (8, 6). Η τοπική σύναξη δεν είναι ένα μεμονωμένο φαινόμενο εγκλωβισμένο στο χώρο αλλά ἔκφραση (ὄχι ενός τοπικού Δήμου αλλά) ενός καθόλου/μιας καθολικότητας που την προσδιορίζει ο Θεός που ἔκτισε και συντηρεῖ το Σύμπαν και ταυτόχρονα δια του Κυρίου Ἰησοῦ ἔγινε Πατέρας ὅλων ἐν παντὶ τόπῳ, αὐτῶν

καὶ ἡμῶν. Στην Α' Κορ. σε συνδυασμό με τη γενική τοῦ Θεοῦ, ο όρος Εκκλησία προσδιορίζει ταυτόχρονα (α) την κατ' οἶκον Σύναξη του Ακύλα και της Πρίσκα (16, 19), (β) τις τοπικές Συνάξεις της Ασίας (16, 19) και (γ) το σύνολο των πιστευόντων στον Κύριο Ἰησοῦ που συνιστούν τον εσχατολογικό Ἰσραὴλ και βιώνουν διὰ της λατρείας αλλά και με το πάθος τους υπέρ της Οικουμένης την ερχόμενη Βασιλεία του Θεοῦ. Χωρία που πιστοποιούν το (γ) στην Α' Κορ. είναι τα εξής:

4, 17: Διὰ τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον, ὅς ἐστίν μου τέκνον ἀγαπῶν καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδοὺς μου τὰς ἐν Χριστῷ [Ἰησοῦ], καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ Ἐκκλησίᾳ διδάσκει.

10, 31-2: Εἴτε οὖν ἐσθίετε εἴτε πίνετε εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. ἀπρόσκοποι καὶ Ἰουδαίοις γίνεσθε καὶ Ἑλλήσιν καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ γὰρ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω μὴ ζητῶν τὸ ἑμαυτοῦ σύμφορον ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν.

12, 28: Καὶ οὗς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεῦτερον προφῆτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, ἔπειτα χαρίσματα ἰαμάτων.

15, 9: Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι ὃ εἰμι, καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἢ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγενήθη.

Ἔστω κι αν τα δύο πρώτα χωρία μπορούν να ερμηνευθούν και με τοπική ἔννοια, στα τελευταία η Εκκλησία του Θεοῦ ἔχει καθολική διάσταση, διότι ο Απόστολος των Ἐθνῶν είναι γνωστόν ότι δίωξε πολλές τοπικές χριστιανικές εστίες. Ἀς σημειωθεί ότι στα Γερμανικά υπάρχουν διαφορετικοί ὅροι που υποδηλώνουν την τοπική και την οικουμενική Εκκλησία (Gemeinde/Ενορία-Kirche/Εκκλησία). Το σύνταγμα *ἐκκλησία του Θεοῦ* που δεν είναι σύνηθες στους Ο' (αντιθέτως προς το *ἐκκλησία Κυρίου* Δτ. 23, 2), ἴσως δεν παραπέμπει στην ἔκφραση *qahal el* που απαντά στο Νεεμ. 13, 1 (ὅπου απαντά ο ὅρος *ἐκκλησία Θεοῦ* [ἀνευ τοῦ]) και το 4QM 4.10 (ὅπου δηλώνει ἕνα συγκεκριμένο τάγμα της ιερῆς «στρατιάς»), θα μπορούσε να συνδέεται με το *Βασιλεία του Θεοῦ* που πρόκειται οσονούπω διὰ της Παρουσίας του Κυρίου να φανερωθεῖ. Σε κανένα ὅμως καινοδιαθηκικό χωρίο οι δύο φράσεις δεν συνδέονται ὡς και σε κανένα δεν ἀνάγεται η ἐκκλησία του Θεοῦ στην ἀντίστοιχη παλαιδιαθηκική σύναξη. Σε κάθε περίπτωση η Εκκλησία δεν υπερβαίνει μόνον ὀριζόντια τους φραγμούς και τα σύνορα αλλά και κάθετα ἀφού στο γίγνεσθαι της Εκκλησίας συμμετέχουν και οι ἄγγελοι (11, 10). Ο ἴδιος Π., σύμφωνα με το κεφ. 5, θα είναι πνευματι-

κά παρών στη Σύναξη των Κορίνθιων, ἐνὸς στον Ἐπίλογο ἀπευθύνουν λειτουργικό ἀσπασμό/το φίλημα της ἀγάπης μια σειρά ἀπὸ Ἐκκλησίες και πρόσωπα: (α) *Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ασίας.* (β) *ἀσπάζεται ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ πολλὰ Ἀκύλας καὶ Πρίσκα σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν Ἐκκλησίᾳ.* (γ) *Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ.* (δ) *Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον, ἴτω ἀνάθεμα. Μαράνα θά. ἢ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ μεθ' ὑμῶν ἢ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ* (16, 19-24). Με αὐτὸν τὸν τρόπο πραγματώνεται μια υπερτοπική κοινωρία ἀδελφῶν ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποκλείονται ὅσοι δεν φιλοῦν τὸν Κύριο που ἔρχεται και δεν βρίσκονται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐκπορεύεται ἡ Χάρις. Ἀπὸ τὸ Μαράνα Θεοῦ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ καθολικότητα ἐδραζόταν και στο γεγονός ὅτι ἡ Πρώτη Ἐκκλησία ἀνέμενε τὴν ἔλευση τοῦ Ἰ. Χριστοῦ τὸν ὁποῖο θα ὑποδέχονταν ἀπὸ κοινού και οἱ ἀναστημένοι κεκοιμημένοι ἀλλὰ και ὅλοι οἱ ζῶντες ἅγιοι που θα ἀρπάζονταν για να τὸν προῦπαντήσουν ὡς τὸν δεσπότη της Οικουμένης Κύριο (Α' Θεοσ. 4). Και ἡ Ἐισαγωγή της Α' Κορ., σύμφωνα με τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Ἰ. Χρυσόστομου (PG. 61.12-13), ὁ ὁποῖος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη που ἔτρεφε πρὸς τὸν Ἀπόστολο τῶν Ἐθνῶν εἶχε σπουδάσει και ρητορική στον μεγάλο Λιβάνιο (314-392 μ.Χ.), εἶναι διατυπωμένη με τέτοιο τρόπο ὥστε να θεραπεύσει τις διασπαστικές τάσεις στους κόλπους της Εκκλησίας της Κορίνθου. Η ἐνότητα σφρηλατεῖται και με τὴν λογία, τὸν ἔρανο υπέρ τῶν φτωχῶν ἁγίων της Ἱερουσαλήμ. Στο Α' Κορ. 16 προτρέπονται οἱ παραλήπτες ἅγιοι να «ἀποταμιεύουν» ὃ τι ἐὰν ἕκαστος εὐδοῶται προκειμένου να συνεισφέρουν. Ο Π., ὡς ἀποδεικνύει και ἡ Β' Κορ. (κεφ. 8-10) θα ἐπενδύσει πολλή «ἐνέργεια» στη διενέργεια τοῦ συγκεκριμένου ἐράνου που συμφωνήθηκε στην Ἀποστολική Σύνοδο (Γαλ. 2, 10) προκειμένου να φανερώσει τὸ σεβασμὸ που τρέφουν οἱ ἐξ Ἐθνῶν Ἐκκλησίες που ἱδρυσεν στις ἰουδαιοχριστιανικές. Σημειώνει στη Ρωμ.: *Νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλήμ διακονῶν τοῖς ἁγίοις. εὐδόκησαν γὰρ Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα κοινωρίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. εὐδόκησαν γὰρ καὶ ὀφειλέται εἰσὶν αὐτῶν εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινωνήσαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσιν καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς.* (15, 25-27). Τελικά αὐτὴ ἡ προσπάθειά του μάλλον ἀπέτυχε στο στόχο της.

● Ἀν και ἡ Ε. δεν ὀρίζεται στην Κ.Δ. ἐντούτοις ἀπεικονίζεται. Ἀρχικά στο κεφ. 3 ο Π. χρησιμοποιεῖ για τὴν Ε. στην Α' Κορ. τὴν εἰκόνα τοῦ γεωργίου

(= καλλιεργούμενο ἀγρόκτημα, φυτεία που δεν παραπέμπει τουλάχιστον ἀμεσα στον κήπο/παράδεισο) και ἐν συνεχείᾳ της **Οικοδομῆς** (3, 9-15): *θεοῦ γὰρ ἐσμὲν συνεργοί, θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε* (3, 9). Ἐν προκειμένῳ ο Π. ἀξιοποιεῖ ἕνα κοινὸ τόπο με τὴν φιλολογία της ἐποχῆς τοῦ που σχετίζεται με τὴν οἰκοδομὴ τόσο με τὴν ἔννοια (α) της ἀνοικοδόμησις ὡς και (β) με αὐτὴ τοῦ κτηρίου που ἔχει ὡς θεμέλιο τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος σε ἄλλες περιπτώσεις (για παράδειγμα τὴν Εφ.) προβάλλεται ὡς ἀκρογωνιαίος λίθος ὁ ὁποῖος συνέχει τὸ κτήριο. Η ἴδια εἰκόνα χρησιμοποιεῖται και στο γνωστὸ λόγιο τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρο ὅπου ἐξαίρεται ἡ σταθερότητα ἀφού οὔτε οἱ πύλες τοῦ Ἄδη, οἱ σατανικές δυνάμεις, δεν εἶναι δυνατόν να τὸ κατακρημνίσουν (Μτ. 16, 16 πρβλ. Ἠσ. 28, 16: *διὰ τοῦτο οὕτως λέγει Κύριος «ἰδοὺ ἐγὼ ἐμβάλω εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον πολυτελεῖ ἐκλεκτὸν ἀκρογωνιαίον ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ κατασχευθῆ».* Ψ. 118 (117), 22. Μκ. 12, 10 κε. 14, 58. Α' Ἐνώχ 90.28 κε.. 91.13. 93.7. Ἰωβηλ. 1.17. Qflor. 1.3. 1qs 8.4-10. 1qh 6.26). Στο τέλος μάλιστα της πρώτης περικοπῆς ὅπου χρησιμοποιεῖται ἡ εἰκόνα της Οικοδομῆς στο Α' Κορ., ἀποδεικνύεται ὅτι αὐτὴ εἶναι ἕνας ζωντανὸς **Ναός** που σε **κάθε** χώρο ὅπου παροικεῖ ἡ Εκκλησία ὑποκαθιστᾶ τὸν ἕνα και μοναδικὸ Ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων ἀφού φανερώνει/ἀποκαλύπτει τὸν Θεὸ της Ἐξόδου: *Οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθειρεῖ, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἳτινὲς ἐστε ὑμεῖς* (3, 16-17). Συνεπῶς ο Π. συνδυάζει μια μεταφορὰ που χρησιμοποιεῖται για να ἐκφράσει τὴν κοινωνική σταθερότητα και «ομόνοια» μεταξύ τῶν τάξεων, με τὸν ἰουδαϊκὸ ὀμφαλὸ και ἄξονα της γῆς, τὸ Ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων, πρὸς τὸν ὁποῖο ἦταν προσανατολισμένο τὸ ἔθνος τοῦ. Η ἴδια Ε. δεν εἶναι ἕνα ολοκληρωμένο ἀπαρτισμένο Καθίδρυμα ἀλλὰ βρίσκεται σε διαδικασία οἰκοδομῆς και αὐξήσεως. Αὐτὴ δεν σχετίζεται με τὴν γεωγραφική ἐπέκταση στα πέρατα της Οικουμένης οὔτε με τὸν «καλλωπισμὸ» - τὴν ἰσχυροποίησή της με μηχανισμοὺς ἱεραρχικούς. Ἀφορὰ κατεχοχὴν στα μέλη της Εκκλησίας και μάλιστα τα ἀσθενῆ που ἀξίζει να σταθοῦν μέσω της στάσεως τῶν ἄλλων στο «ὑψος» τους ὥστε να μὴ καταρρεύσουν. Ὅτι λειτουργεῖ ἀρνητικά σε αὐτὴ τὴ διαδικασία πρέπει να ἀπομακρυνθεῖ για να σωθεῖ και τὸ ἴδιο ἀλλὰ και να μὴ καταδικάσει τὸς ἄλλους. Ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς που εἶχε νυμφευθεῖ τὴ μητριά του, ο Π. στο κεφ. 5 συμβουλεύει ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου [ἡμῶν] Ἰησοῦ συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, παραδοῦναι τὸν

τοιούτων τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου. [...] ἐξάρσατε τὸν Πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν (5, 4-5. 13). Στα Α' Κορ. 8-10 αλλά και στο κεφ. 14 το κατεχοχὴν κριτήριον της συμπεριφοράς στο χώρο της Εκκλησίας *τι οικοδομεί τον αδελφό μου*. Στο σημείο αυτό ο Π. υπαινίσσεται ότι η Εκκλησία, είναι Οικοδομή/ Ναός αλλά και Οικογένεια αφού ἤδη ἐπισημάνθηκε ὅτι ο πυρήνας του Χριστιανισμοῦ δεν ἦταν μόνον η κατ' οἶκον Εκκλησία αλλά και η Εκκλησία ὡς Οικογένεια.

● Μία ἄλλη γνωστή εικόνα εἶναι αὐτή του Σώματος, ἡ ὁποία ἐπίσης χρησιμοποιοῦνταν ἀπὸ το μηχανισμό προπαγάνδας τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας. Ο Titus Livius (59 π.Χ. –17 μ.Χ.) στο Ab Urbe Condita (2.32.9-12. πρβλ. Πλουτάρχου, Κοριολ. 6. Διονύσιος Αλικ. Αρχ. 6.85 κε.) παραθέτει τὴν Ομιλία του Menenius Agrippa ὁ ὁποῖος τὸ 503 π. Χ. γιὰ νὰ μὴ διαταραχθεῖ τὸ status quo, νὰ νομιμοποιηθεῖ ἡ ἀρχοῦσα τάξη και νὰ ἀποδεχθοῦν οἱ ἐπαναστατημένοι πληβεῖοι που εἶχαν ἀποσυρθεῖ ἐκτὸς τῆς Ρώμης στὸν ἅγιον Ὅρος τοὺς κοινωνικοὺς τοὺς ρόλους και τὴ θέση τοὺς στὴν πυραμίδα τῆς διατυπώνει τὸ μῦθος. Σύμφωνα μ' αὐτόν (τὸ μῦθος), τὰ μέλη τοῦ σώματος διαφώνησαν, τὸ καθένα εἶχε τὶς δικῆς τοῦ ιδέες και ὑψώσε τὴ δική του φωνή. Θεωρήθηκε ἀδίκον νὰ ἐργάζονται και νὰ κοπιᾶζον γιὰ τὴν κοιλιὰ ἐνῶ αὐτὴ κάθεται ἡσύχη στὸ κέντρο. Συνωμότησαν μὲ ἀποτέλεσμα τὸ σῶμα ν' ἀδυνατήσῃ πλήρως ἀφοῦ αὐτὴ πλέον δεν τὸ τροφοδοτοῦσε μὲ αἷμα. Αξιοσημεῖωτο εἶναι ὅτι ἀντικείμενον τῆς δολιχοφθορᾶς (τοῦ σαμποτάζ) δεν εἶναι ἡ κεφαλὴ ἀλλὰ ἡ κοιλιὰ. Στὴ Ρωμαϊκὴ Αυτοκρατορία, ὅταν πλέον ἐδραιώνεται ἡ αυτοκρατορικὴ πυραμίδα ἐξουσίας, ἡ σχέση **κεφαλῆς-σώματος** ἀποτυπώνει τὴ σχέση τῆς Ρώμης και τῶν λοιπῶν ἰταλικῶν πόλεων ἀλλὰ και αὐτὴ τοῦ Οκταβιανοῦ μὲ τοὺς «πελάτες» βασιλεῖς τῆς Ανατολῆς. Σύμφωνα μὲ τὸ Σενέκα, ὁ αυτοκράτωρ Νέρων εἶναι τὸ πνεῦμα που συνέχει τὸ σῶμα τῆς πολιτείας (animus rei publicae/ mens imperii. Clem. 1.3.5 1.5.1) ἐνῶ τὸ **corpus imperii** ζωοποιεῖται ἀπὸ τὴν κεφαλὴ του, τὸν αυτοκράτορα. Ὁ ἡγεμόνας/prince ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ θεοῦ ἐναντι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους και κεφαλὴ τοῦ Σύμπαντος εἶναι ὁ *ἐμπυρχος λόγος*, τε. ἐνσάρκωση τοῦ θεοῦ νου και νόμου (Πλουτ., *Ἠθικά* 780γ). Χαρακτηριστικὴ ἡ προπαγάνδα τοῦ Βεσπασιανοῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ νὰ καθιερώσῃ τὴ δυναστεία του, *θριαμβεύει* στὴ Ρώμη ἐπιδεικνύοντας τὰ λάφυρα ἀπὸ τὸ Ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων και καθαγιαζοντας τὸ Ναὸ τῆς Εἰρήνης ὡς κοινὴ κεφαλὴ (caput mundi) ὄλων τῶν λαῶν και πολιτισμῶν που συνιστοῦν ὡς

μέλη/membra, τὸ σῶμα-corpus τῆς αυτοκρατορίας (imperii pax romana). Ἡ ἄλωση τῆς πρωτεύουσας τῶν Ἰουδαίων ἀποκτὰ συμβολικὸ χαρακτήρα, ὄχι μόνον διότι φανερώνει τὴν ἐπικυριαρχία τῆς Δύσεως ἐπὶ τῆς Ανατολῆς, ἀλλὰ ἐπιπλέον διότι ἀπαλλάσσει τὸ σῶμα ἀπὸ ἐκείνους που θεωροῦνταν μισάνθρωποι (odium humani generis).

Ταυτόχρονα ἡ εικόνα τοῦ Σώματος χρησιμοποιεῖται στὴ φιλολογία τῆς αυτοκρατορικῆς περιόδου γιὰ νὰ ἀποτυπώσῃ τὴ σχέση τῶν ἀδελφῶν ὅπου (παρότι ὑπάρχει ἓνα εἶδος ἱεραρχίας, ἀνωτερότητας τοῦ πρωτότοκου ἐναντι) ἰσχύει ταυτότητα στάτους, ἀλληλεγγύη και φιλαδελφία. Ἐνα τέτοιο μοντέλο προτείνει ὁ στωικὸς Ἱεροκλῆς (2^{ος} αἰ. μ.Χ.) στὸ Περί Καθηκόντων 4.27.20 (που διασώζει ὁ Στοβαῖος [5^{ος} αἰ. μ.Χ.] στὴν *Ἀνθολογία* του): τὰ ἀδελφία ἐνός προσώπου εἶναι ὡς τὰ μάτια και τὰ χέρια τὰ ὁποῖα συνεργάζονται. Στὴν Α' Κορ. ὄντως ἡ Εκκλησία εἶναι μὴ ὀικογένεια ἀδελφῶν που δεν συγκροτοῦν, ὅμως, ἓνα ἀφηρημένο Σῶμα, ἀλλὰ Σῶμα **Χριστοῦ** ἀφοῦ ἔχουν γίνῃ διὰ τοῦ Βαπτίσματος σύμφυτοι τοῦ θανάτου Αὐτοῦ και τρέχει στὶς φλέβες τοὺς τὸ αἷμα Αὐτοῦ τὸ ὁποῖο ἐπίσης κοινωνοῦν ἀπὸ *ἓνα-κοινὸ* Ποτήριον. Μεταξύ αὐτῶν δεν ὑφίστανται «πρωτοτόκια» ἀλλὰ ἡ τιμὴ ἀρμόζει κατεχοχὴν σ' ἐκεῖνα τὰ μέλη που θεωροῦνται ἀτιμότερα και ἀσχήμονα, ὅπως οὐσιαστικὰ συμβαίνει και στὸ ἀνθρώπινο σῶμα (12, 12-27). Τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦν μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀποτυπώνει τὸ γεγονός τῆς ποικιλομορφίας τῶν χαρισμάτων που σὲ κάθε περίπτωση διακονοῦν τὴν ἐνότητα. Ἐνα δεῦτερον αξιοσημεῖωτο στοιχεῖον στὸν Π. εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὸ Σῶμα Χριστοῦ (που δεν ἀπαντᾶ στα δογματικὰ τμήματα ἀλλὰ πάντα σὲ Παραινέσεις τῶν παύλειων ἐπιστολῶν) δεν εἶναι ἀπλῶς μὴ εικόνα ἀλλὰ ἐκφράζει τὴν ὄντολογικὴ και ὀλιστικὴ συνάφεια μαζί Του Ἡ ἐπιχειρηματολογία μάλιστα στὸ κεφ. 6 (ὅπου ἀποτρέπεται ἡ πορνεία) ἐπὶ τὴ βάσει τοῦ Γέν. 2 παραπέμπει στὸ γεγονός ὅτι ἡ σχέση ἐκάστου πιστοῦ μὲ τὸν Ἰησοῦ εἶναι ὄντως γαμήλια (6, 15-20. πρβλ. Ἰεζ. 16). Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν στὸ Β' Κορ. 11, 2-3 παρουσιάζεται ὡς νυμφαγωγός που κόμισε τὴ νύμφη στὸ νυμφίον: *ἔχω ζῆλο γιὰ σας θεῖο ζῆλο. Και σας ἀρραβώνισα μ' ἓναν ἄνδρα τὸν Χριστὸ γιὰ νὰ σας παρουσιάσω σ' αὐτόν ἀγνή παρθένο. Ἀλλὰ φοβάμαι μήπως ὅπως ὁ ὄφις ἐξαπάτησε τὴν Εὐὰ μὲ τὴν πανουργία του, ἐτσι ἐξαπατηθοῦν οἱ διάνοιές σας λόγω τῆς χριστιανικῆς ἀθωότητος*. Βεβαίως ὁ Π. στὸ Α' Κορ. 6, 16-20 ἀναφέρει ὅτι ὁ *κολλόμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύμᾳ ἐστίν*. Δεν ἀναφέρει ἐν σῶμα ἐστίν. Ὅπως συμπεραίνεται, ὅμως, ἀπὸ τὸ κεφ. 10 (*πνευ-*

ματικὸ βρώμα), ὁ ὅρος *πνεῦμα* δεν ἀποκλείει και τὴ «σαρκικὴ» συμμετοχὴ στὴν ἐνώση ἐνῶ ὅπως διευκρινίζεται και ἡ συνέχεια συνδέεται μὲ τὴν πληρῶση τῆς ὑπαρξης μὲ τὸ Ἄγ. Πνεῦμα γεγονός που καθιστᾶ τὸ σῶμα Ναός. Ἴσως ἐπιπλέον ὁ Π. θέλει νὰ προλάβῃ τοὺς Κορίνθιους ἀπὸ τὴν ἀτομιστικὴ θεώρηση κάθε ἀνθρώπου ξεχωριστὰ ὡς Σῶματος Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ και στὴν ἐπόμενη χρῆση τῆς εικόνας τοῦ Σώματος (ὅπου ἔχουμε ἀποτροπὴ τῆς εἰδωλολατρίας) καθίσταται σαφές ὅτι δεν πρόκειται γιὰ ἀτομ(στικ)ὴ ἐνώση μὲ τὸν Χριστὸ ἀλλὰ γιὰ συλλογικὴ διότι ἐκτὸς τοῦ Βαπτίσματος, ἡ ἐνότητα τοῦ σώματος βασίζεται στὴν Ευχαριστία, στὴ βρῶση/κοινωνία τοῦ κοινῶν καθαγιασμένου ἄρτου: *Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία ἐστίν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ; τὸν ἄρτον ὃν κλωμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν; ὅτι εἰς ἄρτον, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου μετέχομεν*. βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα οὐχ οἱ ἐσθιόντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσίν; (10, 16-18). Βεβαίως αὐτὴ ἡ σύμφωνα μὲ τὸν Π. ἀπόλυτα ρεαλιστικὴ, ὄντολογικὴ ἐνώση μὲ τὸν Χριστὸ, που ὑπομνηματίζεται μοναδικὰ ἀπὸ τὸν ἀρτιότερον ὑπομνηματιστὴ τοῦ Π. Ι. Χρυσόστομο, δεν σώζει μαγικά. Προϋποθέτει τὴ θυσιαστικὴ ἀγάπη τοῦ ἐνός μέλους γιὰ τὸ ἄλλο και ἰδίως τὸ ἀτιμότερον. Αὐτὸ θα διευκρινιστεῖ στα κεφ. 12-14, ὅπου παρατίθεται και ὁ γνωστὸς Ὕμνος τῆς Ἀγάπης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Απὸ τὰ ἀνωτέρω διαπιστώθηκε τὸ γεγονός ὅτι οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ δεν «πήγαιναν» ἀπλῶς στὴν Εκκλησία ἀλλὰ ἦταν Εκκλησία και αὐτὸ διότι δεν «παρακολουθοῦσαν» ἀλλὰ ὄντως διὰ τῆς Ευχαριστίας συμπλέκονταν ψυχὴ τε και σῶμα μὲ τὸν Χριστὸ. Αὐτὴ ἡ ρεαλιστικὴ συμπλοκὴ προϋποθέτει τὴν κοινωνία τῶν καθημερινῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἄλλου ἀλλὰ και τὴν ὀικοδομὴ του. Ἀλλιῶς ὀδηγεῖ στὸν θάνατον. Ἡ πρῶτη Σύναξη εἶχε τὴ συνείδηση ὅτι συνιστᾶ μὴ ὀικογένεια ἀδελφῶν, ἀνεξάρτητα τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας/ἰθαγένειας, τοῦ φύλου και τοῦ κοινωνικοῦ στάτους. Ἀπαντες ὑπάκουσαν τὴν κλήση τοῦ Κηρύγματος, βίωσαν καινούργια γέννα και ἐντάχθηκαν σὲ ἓναν λαὸ τοῦ ὁποῖου τὸ «γενεαλογικὸ δέντρο» - ἡ ὑπαρξὴ ἀνάγεται στὸν Θεὸ που κατανοεῖται κατεχοχὴν ὡς Πατέρας. Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Εξόδου, ὁ Ἀβραάμ (Γαλ. 3) ἀλλὰ και ὁ ἴδιος ὁ Π. που τοὺς γέννησε διὰ τοῦ Ευαγγελίου εἶναι ἐπίσης πατέρες τοὺς. Ὡς Κύριοι τοὺς δεν προσφωνοῦν τὸν Καίσαρα ἀλλὰ τὸν Ἐσταυρωμένο ἀπὸ τοὺς μηχανισμοὺς τῆς ἐξουσίας και τῆς

σοφίας ὁ ὁποῖος ὅμως εἶναι ὁ Ἐρχόμενος. Ἡ Σύναξη δεν συνιστᾶ ἓναν κλειστὸ θίασον ἀλλὰ διὰ τοῦ Θεοῦ συνδέεται ἀρρηκτὰ μὲ ὄλες τὶς Εκκλησίες σὲ κάθε τόπον τῆς Οἰκουμένης και εἶναι ἀνοικτὴ σὲ ἀπιστοὺς και ἰδιώτες οἱ ὁποῖοι πρέπει μὲσω τῆς «λογικῆς» λατρείας τῆς νὰ δοξάσουν τὸν ἀληθινὸ Θεόν. Τὸ τελευταῖον σημείον μού δίνει τὴ δυνατότητα σὲ μὴ ἓνα περίοδο που διεξάγεται ἓνας ἐντονος διάλογος περὶ τῆς ἀπόδοσης τῶν λειτουργικῶν κειμένων στὴ Νέα Ἑλληνικὴ νὰ ἐκφράσω τὴν ἐξῆς ἀποψη: ἐπειδὴ μεγάλες και ἀπότομες ἀλλαγές στὸν χώρο τῆς λατρείας δημιουργοῦν διασπάσεις στὴν Εκκλησία, καλὸν θα ἦταν καταρχὰς στὸν κατεχοχὴν πυρήνα τῆς θεῖας Λειτουργίας τὰ «Λειτουργικά» που συνιστοῦν τὴν ἀπάντηση τοῦ λαοῦ στὴν πρόσκληση τοῦ πρεσβυτέρου (συμπεριλαμβανομένου και τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου) στὴν ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν μεταβολὴ τῶν δώρων) νὰ μὴν ψέλνονται περὶτεχνὰ ἀλλὰ νὰ ἀναφέρονται ἀπὸ ὄλον τὸν λαὸ μὲ ἀπλότητα ὅπως ἄλλωστε συνέβαινε ἐπὶ αἰῶνες. Και κάτι ἀκόμη ὡς ἐπιμύθιον: θα ἦταν καλὸν ἡ Εκκλησία, λαμβάνοντας ὑπόψιν τὸ γεγονός ὅτι σήμερον ὁ Ὀρθόδοξος ἀκούει λόγο ἀληθινὰ εὐαγγελικὸν μόνον κάθε Κυριακὴ νὰ προβεῖ σὲ μὴ ἓνα ἀναθεώρηση τῶν Περικοπῶν ἐτσι ὅστε νὰ ἀκούγονται ἀπὸ τὸν ἄμβωνα διηγήσεις ἐξαιρετικὰ ἐπίκαιρες και ἀνατρεπτικῆς, ὅπως αὐτὴ τῶν Πειρασμῶν τοῦ Κυρίου ἀλλὰ και νὰ ἀναγιγνώσκονται ἄλλες (Περικοπές) ὅπως ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ομιλία σὲ τρεῖς ἢ τέσσερις συνεχόμενες Συναξίες ἐτσι ὅστε νὰ κοινωνᾶ ὀλοκληρωμένα ὁ πιστὸς τὸν Ἄρτον τῆς Ζωῆς. Ἀκόμη και γι' αὐτοὺς που βαπτίστηκαν νήπια χριστιανοί, ἀποτελεῖ πλέον ζωτικὴ ἀνάγκη νὰ βιώσουν συνειδητὰ κάποια στιγμή τῆς ζωῆς τοὺς τὴν ἐκκλήση τῆς Εκκλησίας γιὰ μεταστροφή, που συνεπάγεται τὴν ἐμπειρία μὴ καινούργιας γέννας/ἀνάστασης σὲ ἓναν κόσμον που διαθέτει ἐντελῶς καινούργιες προϋποθέσεις ζωῆς και ἀπολύτως ἄλλους ὀρίζοντες και προοπτικῆς. Στὴν ὀρθόδοξον Θεολογία τὸ τελευταῖον ἡμισυ τοῦ 20ου αἰ. ὀρθῶς δόθηκε ἐμφαση στὴν Ευχαριστία μὲ πρωτεργάτη τὸν Μητρ. Περγάμου κ. Ι. Ζηζιούλα. Στὴν ἀρχὴ πλέον τῆς τρίτης χιλιετίας βιώνοντας και στὴν Ἑλλάδα τὴν καινούργια πραγματικότητα τῆς πολυφυλετικότητας και πολυπολιτισμικότητας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν πρωτοφανὴ κρίση ταυτότητας, ἴσως εἶναι καιρός νὰ ἀναδειχθεῖ τὸ Βάπτισμα, ὄχι ὡς ἀφορμὴ νὰ δοθεῖ στὸ βρέφος τὸ ὄνομα ἐνός/μὴς προγόνου γιὰ νὰ «διαγωνιστεῖ τὸ εἶδος και τὸ γένος» ἀλλὰ ὡς ἐκκλήση γιὰ «νὰ σωθεῖ τὸ Πρόσωπον» μεταβαίνοντας ἐκ τῆς χώρας τῆς σκιάς και τοῦ θανάτου στὴν ἀληθινὴ ζωὴ. ■